

4. Дибб С. Практическое руководство по сегментированию рынка / С. Дибб, Л. Симкин. — СПб.: Питер, 2001. — 240 с.
5. Дойль П. Маркетинг, ориентированный на стоимость / П. Дойль. — СПб.: Питер, 2001. — 480 с.
6. Мелентьева Н. И., Бичун Ю. А. Маркетинговые коммуникации (теоретические и методические основы): Учеб. пособие / Санкт-Петербургский гос. ун-т экономики и финансов. Кафедра маркетинга / Г. Л. Багиев (науч. ред.). — СПб.: Издательство СПбГУЭФ, 2001. — 99 с.
7. Примак Т. О. Маркетингова політика комунікацій [Книга]: навчальний посібник / Т. О. Примак; МОНУ. — К.: Атіка; Ельга-Н, 2009. — 328 с.
8. Ромат Е. В. Реклама в системе маркетинга: Учеб. пособие для студ. экон. спец.вузов / Харьковская академия технологии и организации питания. — Х.: НВФ «Студцентр», 1995. — 229с.
9. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. — М.: Сов. радио, 1974. — 272 с.
10. Алешина И. В. Поведение потребителей / И. В. Алешина. — М.: Фаир-пресс. 1999. — 376с.
11. Денисов А. А. Современные проблемы системного анализа / А. А. Денисов. — СПб.: СПбГПУ, 2005. — 296 с.
12. Шафалюк О. К. Гуманістична концепція споживача в маркетингу: [монографія] / Шафалюк О. К. — К.: КНЕУ, 2008. — 200 с.

Статтю подано до редакції 28.02.11 р.

УДК 330.1+ 336.64+338.31

І. М. Павленко, канд. екон. наук,
доцент кафедри стратегії підприємств,
В. А. Верба, канд. екон. наук,
доцент кафедри стратегії підприємств,
А. С. Семененко, студентка IV курсу
спеціальності «Економіка підприємства»,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

АНАЛІЗ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА: ЗАДАЧІ ТА ПРІОРИТЕТИ

АНОТАЦІЯ. У статті аналізуються методи оцінки активів підприємства та обґрунтовуються основні засади здійснення комплексної оцінки у відповідності до фінансово-стратегічних критеріїв.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фактори виробництва, активи підприємства, фінансовий аналіз, стратегічний аналіз, теорія систем, стабільність, стійкість

АННОТАЦИЯ. В статье анализируются методы оценки активов предприятия и обосновываются задачи осуществления комплексной оценки в соответствии с финансово-стратегическими критериями.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: факторы производства, активы предприятия, финансовый анализ, стратегический анализ, теория систем, стабильность, устойчивость

ANNOTATION. Methods of evaluation of enterprise assets are considered on the basis of system theory in the article. Tasks of integrated analysis of assets are grounded as well.

KEYWORDS: factors of production, assets of enterprise, financial analysis, strategic analysis, system theory, stability, resistance (steadiness)

Постановка проблеми. Аналіз ефективності поточного функціонування підприємства і прогнозування його ефективності та конкурентоспроможності у майбутньому неможливо здійснити без дослідження якісного та кількісного складу активів. Поточні тенденції формування вартості та цінності продукту, що відображаються у зростанні ролі нематеріальних активів, спричинили доповнення наявного інструментарію оцінки матеріальних активів рядом методів оцінки нематеріальних активів. Однак стратегічний аспект управління активами, який вимагає взаємоузгодження короткострокових і довгострокових цілей та дотримання положень теорії систем при виокремленні значущості кожного виду активів, обумовлює необхідність перегляду принципів аналізу активів підприємства та подальшого вдосконалення методів оцінювання.

Аналіз інформаційних джерел. Ідентифікації та оцінюванню активів присвячена значна кількість праць науковців і практиків, серед яких: І. Ангель, Л. Баруч, Н. Б. Білоус, А. О. Босак, О. М. Гребешкова, Л. Едвінсон, Р. Каплан, М. Ю. Колесник, О. В. Мельник, Д. Нортон, Й. Рамірес, К. Е. Свейбі, А. Тойнбі, Н. О. Шпак, І. І. Яре-

ма та ін. До найактуальніших питань, що піднімаються у цих роботах, можна віднести:

- специфіка оцінки різних видів активів;
- особливості проведення оцінки активів у різних галузях економіки;
- вплив різних складових активів на процес капіталізації;
- структуризація складових активів на стратегічні та нестратегічні через визначення важливості впливу на показник конкурентоспроможності підприємства.

Але сучасні напрями в дослідженні управління активами не дозволяють визначити роль кількісного та якісного складу активів у досягненні стійкості підприємства та стабільності його функціонування як загальних показників ефективності, що передбачає застосування комплексного підходу в оцінці активів (одночасно обліковий, фінансовий і стратегічний аспекти) та дотримання основних положень теорії систем.

Постановка завдання. Метою статті виступає обґрунтування основних засад здійснення комплексного оцінювання активів підприємства на основі показників стійкості та стабільності.

Результати дослідження. Окреслення ролі активів у досягненні цілей підприємством передбачає розуміння їх призначення та механізму формування. Для уникнення труднощів співвіднесення авторських підходів до класифікації активів підприємства та запропонованих ними понять, сформуємо логічну схему формування активів підприємства з факторів виробництва (рис. 1). Це дозволить акцентувати увагу на визначенні сутності активів та їх елементів без зайвого семантичного навантаження.

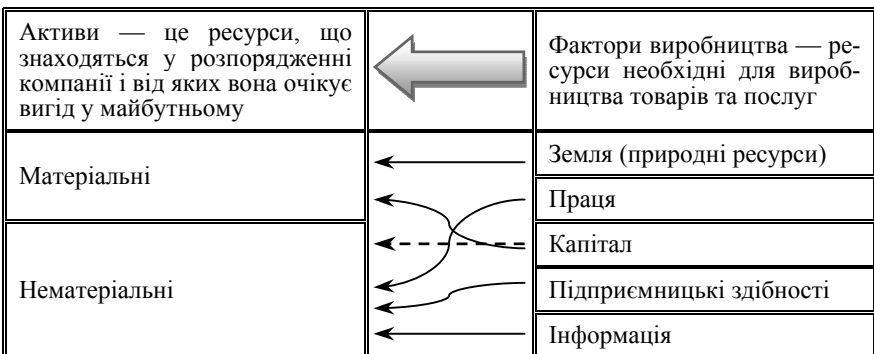

Рис. 1. Схема формування активів підприємства з факторів виробництва

Зі схеми видно, що до складових нематеріальних активів відносяться:

- праця як сукупність розумових та фізичних здібностей людей;
- підприємницькі здібності як здатність людини організувати виробництво, ризикувати, бути новатором;
- інформація яка здатна перетворитись у знання.

Окрім зазначених складових, до активів відноситься частина капіталу яка виступає результатом минулих інтелектуальних напрацювань — циклічність функціонування.

Як показано на схемі, більшість факторів виробництва здатні перетворитись саме в нематеріальні активи підприємства. А тенденція зростання частки витрат у вартості продукції, пов'язаних саме з використанням нематеріальних активів, та величина маржі відображають роль нематеріальних активів у створенні цінності підприємством. Сучасні методи економічного аналізу активів не дозволяють отримати об'єктивну оцінку, оскільки, як зазначає І. Ангель [2], традиційні фінансові методи (тобто такі, які ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку) не враховують реальної вартості нематеріальних активів. Безумовно, це стосується й інших складових економічного аналізу.

Так, З. Ф. Петряєва зазначає такі завдання класичного економічного аналізу активів:

- оцінка стану, структури та динаміки зміни активів підприємства;
- оцінка впливу зміни активів на зміну фінансового стану підприємства;
- аналіз та оцінка ефективності функціонування активів підприємства;
- виявлення причин позитивних і негативних тенденцій зміни активів підприємства [3].

Вищезазначені завдання виконуються у ході виконання бухгалтерського, фінансового та стратегічного аналізу активів підприємства. Тому варто зазначити, що відокремлене застосування бухгалтерського обліку, фінансового та стратегічного аналізу — нецільне, тобто вони виступають складовими комплексного економічного аналізу, кожен з яких відіграє окрему роль при прийнятті управлінських рішень (рис. 2).

Рис. 2. Місце і сутність складових економічного аналізу активів

Розглянемо сутність складових економічного аналізу активів та їх зміни в сучасних умовах інноваційної економіки, коли суттєву роль у функціонуванні підприємства відіграє капіталізація знань, склавши порівняльну таблицю.

Як бачимо, усі етапи аналізу активів не є самодостатніми. Здійснювати стратегічне управління компанією не можливо лише на основі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. У той же час неможливо провести стратегічний аналіз активів без їх кількісних оцінок, які відображаються у бухгалтерських та фінансових звітах.

В умовах інноваційної економіки задача економічного аналізу активів ускладнюється. Оскільки, крім проходження всіх зазначених етапів аналізу, необхідно адаптувати їх до умов сучасності. З нашої точки зору, така адаптація, в першу чергу, повинна полягати у визначенні відповідності наявних активів короткостроковим і довгостроковим цілям підприємства, що може виражатися у таких узагальнених показниках, як стійкість конкурентної позиції підприємства та стабільність функціонування, які характеризують діяльність підприємства незалежно від специфіки галузі, ринку, стратегії тощо.

Таблиця 1

**АДАПТАЦІЯ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ АКТИВІВ
ДО УМОВ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

	Бухгалтерський облік активів	Фінансовий аналіз активів	Стратегічний аналіз активів
Завдання аналізу	Легітимізація, ідентифікація, оцінка стану, структури та динаміки активів підприємства. (Виходячи з визначення бухгалтерського обліку, це — процес виявлення, вимірювання, ресстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1])	Вивчення складу, структури майна та джерел його утворення, а також причин їх зміни для виявлення доцільності вкладення фінансових ресурсів в активи. Особлива увага при цьому приділяється вивченню причин, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства [10]	Визначення кількісного і якісного складу та стратегічної ефективності активів, тобто здатності забезпечити стійку перевагу в конкурентному середовищі. Виявлення цінності, ступеня унікальності, визначення тривалості циклу життя, окреслення меж захищеності активів організації та складності заміни кожного виду активів [8]
Адаптація методів аналізу до умов економіки знань	Необхідність розроблення «нового балансу» для точної ідентифікації, легітимізації та оцінки нематеріальної складової активів підприємства [20]	Поширення методів Value Based Management (управління вартістю компанії). За таких умов основна функція фінансового аналізу полягає у визначенні вагомості складових нематеріальних активів як драйверів ринкової вартості підприємства [13]	Необхідність формування методології виділення стратегічних активів підприємства та оцінювання їх впливу на процес досягнення стратегічних цілей компанії [7]

3 позиції підприємства стійкість — це здатність системи зберігати свій працездатний стан з досягнення запланованих результатів при наявності різних збурень. Натомість стабільність — це здатність системи скеровувати та прогнозувати процеси функціонування за сталої структури протягом певного часу.

Враховуючи особливості бухгалтерського обліку та фінансового аналізу, охарактеризуємо *задачу фінансової складової економічного аналізу активів як здатність розкрити обслуговуючий характер*

фінансових процесів на підприємстві, що передбачає забезпечення реалізації управлінських рішень як здатність підприємства на будь-який момент часу виконати свої фінансові зобов'язання і стабільності фінансування управлінсько-виробничих процесів.

Виходячи із сутності стратегічного аналізу, *задача стратегічної складової економічного аналізу активів полягатиме у здатності виявлення узгодженості короткострокових і довгострокових інтересів підприємства — формування конкурентних переваг для забезпечення стійкості конкурентної позиції та стабільності у досягненні стратегічних рішень.*

Розглянемо авторські пропозиції щодо методів оцінки активів і перевіримо їх відповідність означеним нами задачам.

Е. Р. Байбуріна та Т. В. Головка запропонували методика оцінки складових інтелектуального капіталу шляхом формування моделі дослідження множинної регресії залежного показника інтелектуальної доданої вартості від незалежних факторів, що характеризують складові інтелектуального капіталу [13]. Г. Л. Волкова наводить багатофакторну модель вартості компанії з урахуванням впливу нематеріальних активів як драйверів зростання вартості компанії [14].

Зазначимо, що розглянуті методи аналізу активів підприємства (табл. 2) мають стратегічний характер, оскільки покликані виявляти залежності між факторами зростання компанії у довгостроковому періоді. Отже, сучасні методи аналізу частково виконують поставлену нами задачу і потребують подальших удосконалень.

Таблиця 2

**ПОРІВНЯННЯ БАЗОВИХ ПОКАЗНИКІВ
ДЛЯ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ**

Автор	Базовий показник для оцінки нематеріальних активів та побудови регресійної моделі	Формула для розрахунку
Байбуріна Е. Р., Головка Т. В. [13]	Інтелектуальна додана вартість	$IEV = \text{Market Value of Equity} - \text{Book Value of Equity}$
Волкова Г. Л. [14]	Вартість активів підприємства на основі показника доданої вартості	$V_t = B_t + \sum_{i=1}^T \frac{EVA_{t+i}}{(1+r)^i} + \frac{EVA_{t+T+1}}{r \cdot (1+r)^T}$ V_t — ринкова вартість підприємства; B_t — вартість чистих активів підприємства; r — ставка дисконтування

У ході аналізу активів необхідно дотримуватись *основного положення теорії систем*: коли різними авторами здійснюються спроби виокремити вплив тих чи інших активів на ефективність діяльності підприємства, то припускається *помилка дезагрегування сукупного результату на суму результатів від кожної складової чи елімінування впливу одних складових*. Згідно теорії систем не лише склад активів, але і взаємозв'язок між ними обумовлюють сукупний результат:

Властивість системи $\neq \sum$ властивості елементів.

Враховуючи сформовані нами принципи аналізу активів, пропонуємо форму структуризації активів, яку показано на рис. 3.

Стратегічні активи		Нестратегічні активи
Ступінь заміності	Ступінь стабільності	
 Легко замінні	Легімітизована та гарантована тривалість перебування у складі підприємства, роки	Обсяги фінансування на утримання активу у довгостроковому періоді, тис. грн
	X^1	Y^1
Замінні 	X^2	Y^2
Важко замінні або незамінні	X^3	Y^3

Рис. 3. Форма структуризації активів

Носіями нематеріальних активів, а саме: фізичних та розумових навиків, підприємницьких здібностей, інтелектуального потенціалу здатного перетворювати інформацію на знання — є люди. Тому нематеріальні активи не можуть бути повністю підконтрольними підприємству у довгостроковому періоді. Важливим є визначення ступеню стабільності цих активів як міри заміності того чи іншого активу і прогнозування терміну перебування його на балансі підприємства. Фінансовий аналіз повинен оцінити необхідні обсяги фінансування цих активів для забезпечення їх перебування у складі підприємства у довгостроковому періоді. Без урахування суб'єктивізму міри заміності стабільність активів можна оцінити за такими показниками:

- термін дії контрактів про найм чи співпрацю з ключовими спеціалістами компанії;
- обсяг фінансування у розвиток персоналу, його соціальну підтримку та заробітну плату.

Та частина нематеріальних активів, що була сформована в результаті минулих інтелектуальних напрацювань і проявляється у формі відпрацьованих бізнес-процесів, бренду, патентів, ліцензій та ін., може бути оцінена за такими показниками:

- термін дії патентів, ліцензій, угод;
- обсяг фінансування в інноваційну діяльність компанії, що охоплюють усі функціональні підрозділи та напрями діяльності.

Тільки визначивши тривалість перебування активів у складі підприємства та виявивши можливості їх фінансування з метою утримання у довгостроковому періоді, можна оцінити стабільність активів. Знаючи рівень надійності активів, можна робити висновки про здатність підприємства забезпечувати стабільність свого функціонування. Скориставшись такою формою структуризації активів, легко визначити, які управлінські рішення потрібно приймати з приводу тієї чи іншої групи активів. Відповідно, необхідно на кшталт ABC-аналізу розподіляти час на управління та інвестиційні кошти на користь стратегічних активів. Фінансування стратегічних активів необхідно здійснювати з урахуванням міри їх заміності. Тобто заходи щодо забезпечення надійності активів варто проводити прогресивним методом: чим важче замінити актив, тим більш заходів має бути спрямовано на забезпечення міри його надійності.

Висновки. Для визначення пріоритетів управління активами підприємства необхідно проводити оцінювання активів на основі поєднання методів фінансового та стратегічного аналізу, що дозволить одержати результати, придатні для прийняття управлінських рішень у довгостроковому періоді. При цьому аналіз активів повинен здійснюватись при дотриманні наступних засад:

- 1) розгляд впливу активів на ефективність діяльності підприємства лише як інтегруючого результату, який виступає наслідком певного способу поєднання наявного складу активів;
- 2) орієнтація на виявлення стійкості активів та стабільності управління ними як спосіб узгодження відповідних короткострокових і довгострокових управлінських рішень.

Спробою удосконалення методики проведення комплексного аналізу активів підприємства може виступати форма структуризації активів, запропонована в статті.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV.
2. Антонов А. В. Системный анализ. — М.: Высшая школа, 2004. — 454 с.
3. Петряева З. Ф. Організація і методика економічного аналізу: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. — 236 с.
4. Бояринова К. О.; Бацалай Т. М. Методичні підходи до виміру інтелектуального капіталу підприємства (2010) Економічні науки/6 http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/6_57982.doc.htm
5. Ваганова Л. В., Хрущ Н. А. Особливості оцінки та визнання в обліку нематеріальних активів // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 4. — Т. 2. — С. 59—64 http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2009_4_2/pdf/059-064.pdf
6. Гребешкова О. М., Мельник О. В. Базові положення стратегічного управління нематеріальними активами підприємства http://elgreb.at.ua/load/stati/strategicheskoe_upravlenie_nematerialnymi_aktivami_predpriyatija/2-1-0-14
7. Гребешкова О. М., Федорцова І. О. Стратегічна діагностика активів підприємства: постановка проблеми // Сіверянський літопис: Всеукраїнський науковий журнал. — 2007. — № 6. — С. 196—203 // Електронний режим доступу: <http://economica.org.ua/2009/stratdiagaktiviv/>
8. Пан Л. В. Збалансована система показників як інструмент ефективного управління стратегією організації // Наукові записки НаУКМА. — 2003. — Т. 21: Економічні науки. — С. 56—63.
9. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/Ekon/2003_21/09_p_an_lv.pdf
10. Шпак Н. О., Білоус Н. Б. Сутність та класифікаційні ознаки інтелектуального капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Н. О. Шпак, Н. Б. Білоус. — Режим доступу : <http://nuwm.rv.ua/metods/asp/vd/v39ek45.doc>
11. Ярема І. І., Босак А. О. Інтелектуальний капітал підприємства: структурний підхід // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — № 657. — 2009 // під редакцією Кузьміна О. Є. — С. 138—144 http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2009_657/23.pdf
12. Байбурина Э. Р., Головкин Т. В. Эмпирическое исследование интеллектуальной стоимости крупных российских компаний и факторов ее роста // Корпоративные финансы. — 2008. — № 2(6). — С. 5—19. Электронный режим доступу: <http://ecsocman.edu.ru/cfjournal/msg/23542853.html>
13. Волкова Галина Львовна. Обеспечение устойчивого развития промышленного предприятия на основе управления нематеріальными

факторами роста стоимости : дис.... канд. экон. наук: 08.00.05. — М., 2006. — 148 с. РГБ ОД, 61:07-8/2246 http://www.stankin.ru/sciense/Volkova_Dissertation_Autoreferat.pdf

14. *Гаранина Т. А.* Роль нематериальных активов в создании ценности компании: теоретические и практические аспекты // Корпоративные финансы. — 2009. — № 4 (12). — С. 79—96. — http://ecsocman.edu.ru/data/676/052/1209/garanina_79_96.pdf

15. Ion Anghel Intellectual Capital and Intangible Assets Analysis and Valuation // Theoretical and Applied Economics, 2008, vol. 3(520), issue 3(520), pages 75—84 // Электронный режим доступа: [http://econpapers.repec.org/article/agrjourn/v_3a3\(520\)_3ay_3a2008_3ai_3a3\(520\)_3ap_3a75-84.htm](http://econpapers.repec.org/article/agrjourn/v_3a3(520)_3ay_3a2008_3ai_3a3(520)_3ap_3a75-84.htm)

16. *J. Hand and B. Lev* (eds.), Intangible Assets: Values, Measures and Risks, Oxford University Press, 2003.

17. Karl-Erik Sveiby Jan Methods for Measuring Intangible Assets// <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>

18. MEasuRing Intangibles To Understand and improve innovation Management (MERITUM) Project Coordinator: Prof. Paloma Sánchez IADE/UAM (Spain) Scientific Responsible: Prof. Leandro Cañibano IADE/UAM (Spain) 30 April 2001

19. Project funded by the European Community under the Targeted Socio-Economic Research (TSER) http://ec.europa.eu/research/social-sciences/projects/073_en.html

20. Yolanda Ramírez Córcoles Towards the convergence of accounting treatment for intangible assets// Intangible Capital, Vol 6, No 2 (2010)// Электронный режим доступа: <http://www.intangiblecapital.org/index.php/ic/article/viewArticle/161>

Статтю подано до редакції 21.02.11 р.

УДК 005(075.8)65.012.8

Алькема В. Г., канд. техн. наук, доцент,
Університет економіки та права «КРОК»

ОПЕРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті на підставі системного підходу проведено змістовний аналіз операційної стратегії виробничого підприємства за умов невизначеності ринкового середовища. Розкрито модель